

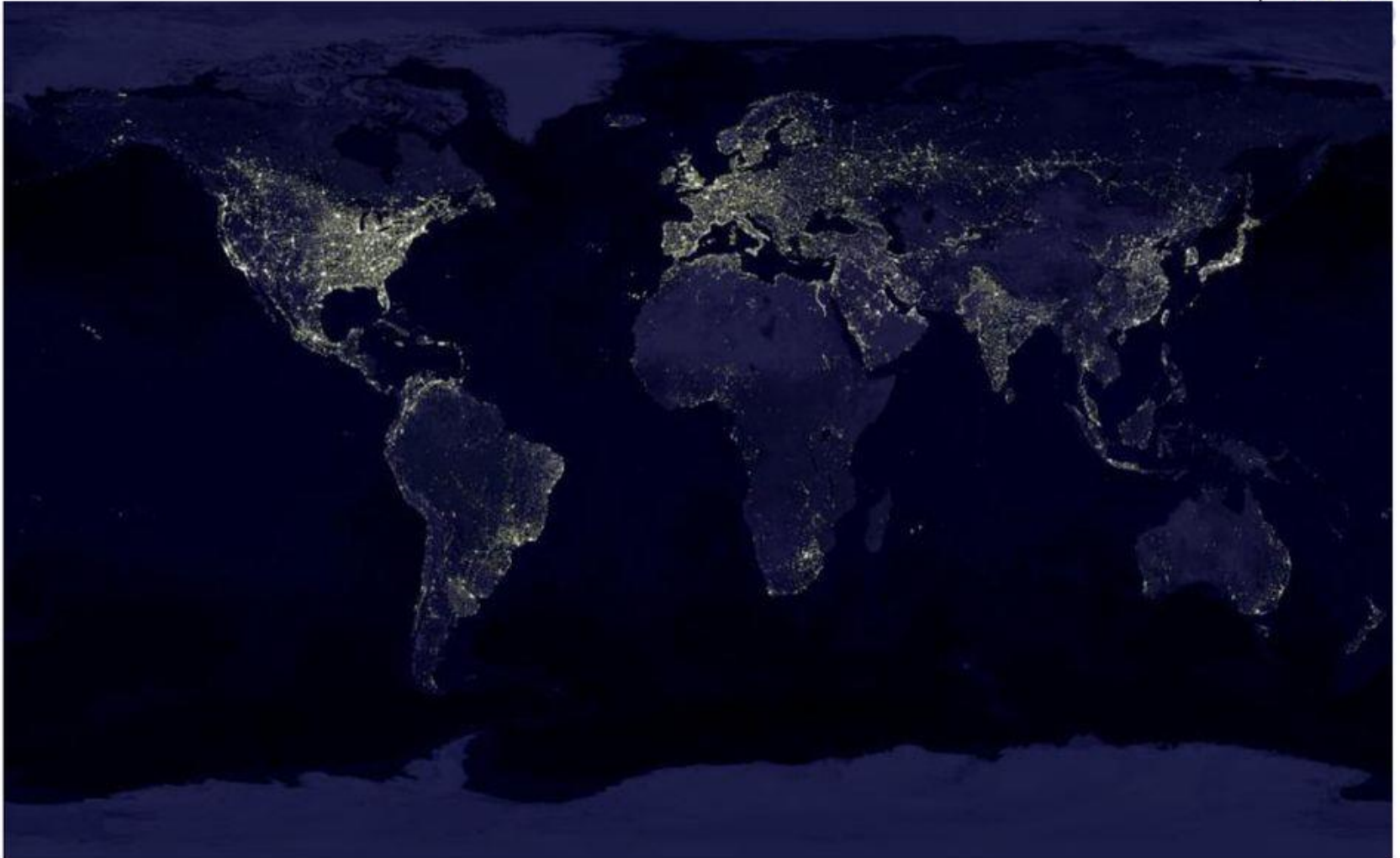
Αστική Γεωγραφία

Σπύρος Αναγνώστου

- Κριτήρια αστικότητας και στατιστικός προσδιορισμός της **πόλης**
 - Το ζήτημα του καθορισμού του αστικού χαρακτήρα μιας περιοχής και του πληθυσμού της

• Τι είναι αστικό...;

Where is Urban?

- **Τι είναι αστικό...;**

- Η κατηγοριοποίηση του χώρου –και κατ’ επέκταση του πληθυσμού του- σε **αστικό** και **αγροτικό**, τόσο στα εθνικά όσο και στα διεθνή στατιστικά συστήματα, αν και παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις έχει ορισμένα κοινά βασικά χαρακτηριστικά:
- Το πρώτο από αυτά τα χαρακτηριστικά είναι ότι, παγκοσμίως, **οι πόλεις -και οι αστικοί πληθυσμοί-** είναι η κατηγορία που προσδιορίζεται θετικά
- ενώ αντίθετα, ο **αγροτικός χώρος** έχει πάντα τον χαρακτήρα της υπολειμματικής κατηγορίας.

- Σε **τρεις** βασικές παραμέτρους
 - που χρησιμοποιούνται επιλεκτικά ή και συνδυαστικά - ανάγονται τα **κριτήρια** που εφαρμόζονται παγκοσμίως για τον προσδιορισμό των πόλεων.

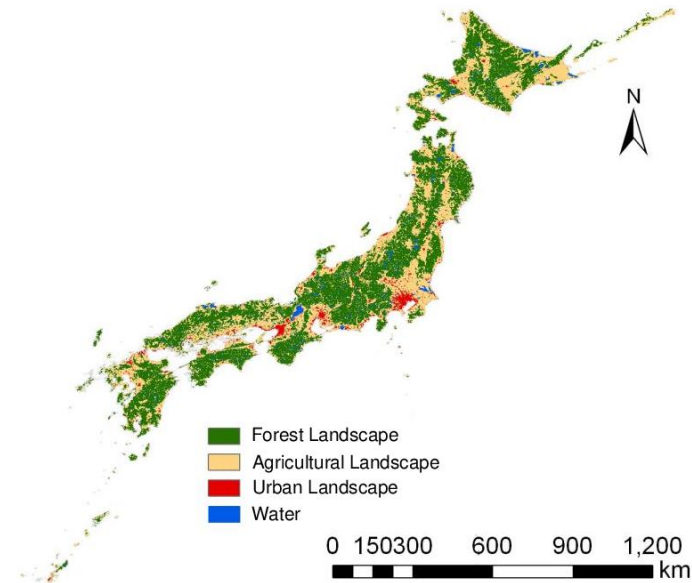
Οι τρεις αυτές παράμετροι είναι :

- α) Το (πληθυσμιακό) μέγεθος των οικισμών
- β) Η ένταση της οικιστικής συγκέντρωσης
- γ) Η προσπελασιμότητα σε υπηρεσίες και άλλες διευκολύνσεις:

- **α) Το (πληθυσμιακό) μέγεθος των οικισμών:**
- Το πληθυσμιακό μέγεθος των οικισμών αποτελεί την πιο βασική και αναγνωρισμένη παράμετρο για τον διαχωρισμό των αστικών οικισμών από τους αγροτικούς, διεθνώς

- Ωστόσο, το **στατιστικό κατώφλι** που χρησιμοποιείται ως πληθυσμιακό κριτήριο για το ποιος οικισμός είναι αστικός, διαφοροποιείται πολύ από χώρα σε χώρα
- - Στις **σκανδιναβικές χώρες**, οικισμοί μόλις **300** κατοίκων μπορούν να οριστούν ως «αστικοί», ενώ **αντίθετα**,
- - στην **Ιαπωνία** απαιτείται ένας οικισμός να περνάει τις **30.000** για να χαρακτηρίζεται ως «αστικός»

: LU/LC map of Japan, based on classification of MODIS data, 2001

Ελληνική ιδιαιτερότητα : η ενδιάμεση κατηγορία των
«ημιαστικών» κέντρων

Αγροτικός: οικισμοί με πληθυσμό έως 2.000
κατ.

Ημιαστικός: οικισμοί με πληθυσμό από 2.000
έως 10.000 κατ.

Αστικός: οικισμοί με πληθυσμό μεγαλύτερο
από 10.000 κατ.

ΕΛΛΑΣ

Πίνακας 1: Εξέλιξη αστικού, ημιαστικού και αγροτικού πληθυσμού, 1951-2011 (%)

Έτος	Αστικός	Ημιαστικός	Αγροτικός
1951	37,7	14,8	47,5
1961	43,3	12,9	43,8
1971	53,2	11,6	35,2
1981	58,1	11,6	30,3
1991	58,9	12,8	28,3
2001	59,7	13,1	27,2
2011	60,7	14,3	25,0

• **β) Η ένταση της οικιστικής συγκέντρωσης:**

- Η ένταση της οικιστικής συγκέντρωσης, συνηθέστερα αποδίδεται με την μέτρηση της πληθυσμιακής πυκνότητας, και της έχει διεθνώς προσδοθεί ιδιαίτερη σημασία, από την τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα.
- Η καταγραφή της οικιστικής συγκέντρωσης έχει σήμερα στην διάθεση της εξαιρετικά αναβαθμισμένα **εργαλεία** και δυνατότητες συνεχούς επικαιροποίησης
(κυρίως, με τις εξελιγμένες δυνατότητες της **τηλεπισκόπησης** και των **Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών**).

- **γ) Η προσπελασιμότητα σε υπηρεσίες και άλλες διευκολύνσεις:**

- Η προσπελασιμότητα σε αγαθά και υπηρεσίες αναγνωρίζεται επίσης ευρύτατα ως μία από τις βασικές παραμέτρους της αστικότητας και καθορίζεται όχι μόνο από φυσικά στοιχεία, όπως η απόσταση, αλλά, όλο και περισσότερο και από κοινωνικο-οικονομικούς και τεχνολογικούς παράγοντες (επίπεδο ανάπτυξης ‘ευρυζωνικών δικτύων’ κ.λ.π)..

- Ειδικότερα για τις Περισσότερο Αναπτυγμένες Χώρες, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως (Ο.Ο.Σ.Α) έχει κάνει μια επισκόπηση των συμβατικών κριτηρίων που χρησιμοποιούνται επίσημα σε 24 χώρες μέλη του για τον καθορισμό των αστικών περιοχών (Ο.Δ.Ρ.Μ., 2002).
- **Σύμφωνα με την επισκόπηση αυτήν, μεταξύ των 24 αυτών χωρών:**
 - 14 χώρες χρησιμοποιούν το κριτήριο του πληθυσμιακού μεγέθους των οικισμών,
 - 14 χώρες χρησιμοποιούν το κριτήριο του πληθυσμιακού μεγέθους των διοικητικών ενοτήτων,
 - 7 χώρες χρησιμοποιούν το κριτήριο της πληθυσμιακής πυκνότητας,
 - 3 χώρες χρησιμοποιούν το κριτήριο του ποσοστού απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα,
 - 4 χώρες χρησιμοποιούν το κριτήριο του ποσοστού των ημερησίων μετακινήσεων,
 - 2 χώρες χρησιμοποιούν το κριτήριο του επιπέδου των υπηρεσιών
 - 5 χώρες χρησιμοποιούν το κριτήριο του διοικητικού καθεστώτος.

- Η τριπλή υπόσταση του αστικού χαρακτήρα, σε :
- **πολιτικό / διοικητικό,**
- **φυσικό,** και
- **λειτουργικό**

επίπεδο

- **και τα αντίστοιχα συστήματα για τον προσδιορισμό των πόλεων και των αστικών περιοχών**

ΟΙ 3 ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ο καθορισμός των αστικών
περιοχών
βασίζεται στα όρια
διοικητικών ενοτήτων.

*

Η ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

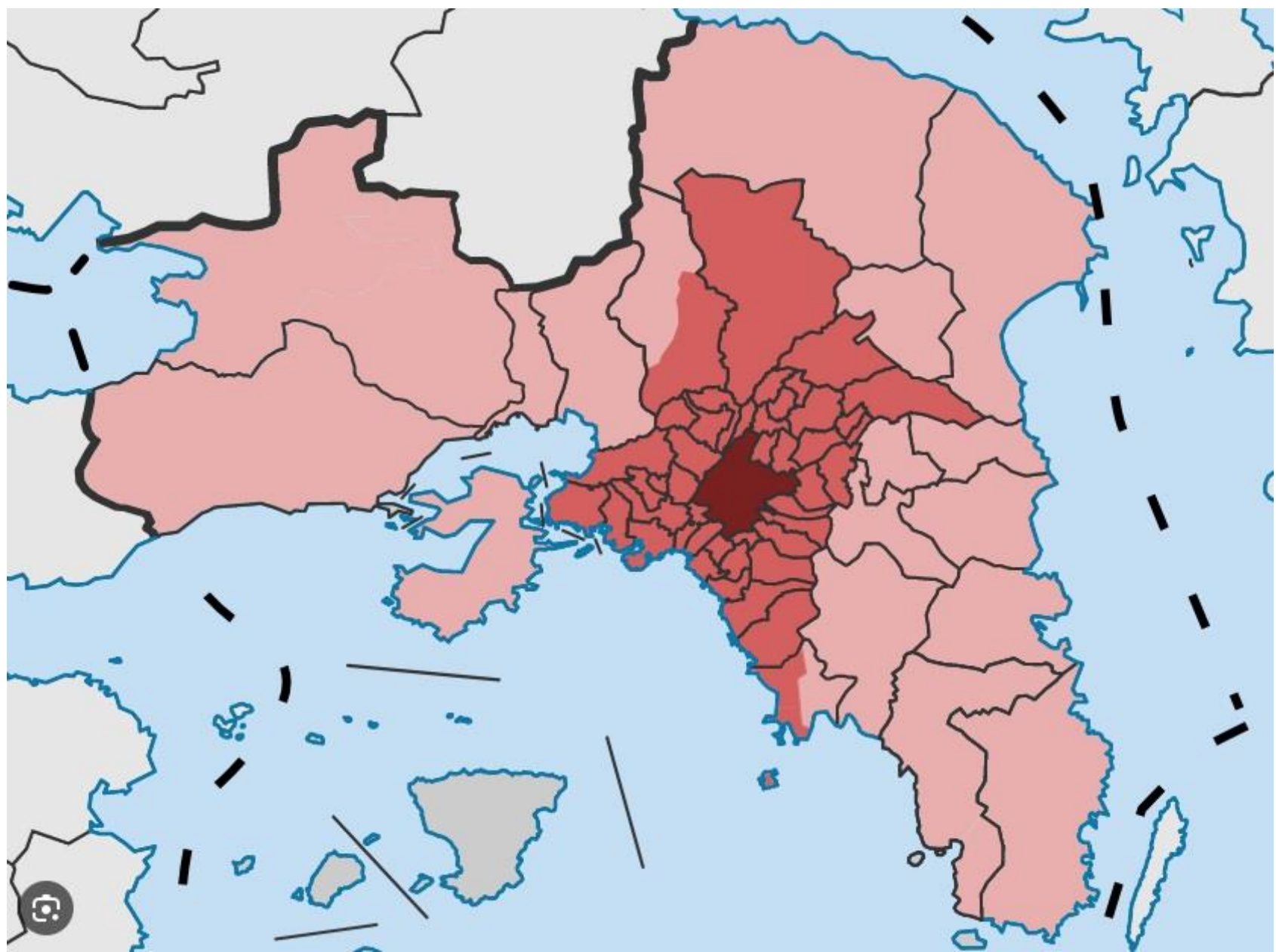
Ο καθορισμός των αστικών
περιοχών
βασίζεται στην έκταση
και την συνέχεια
της δομημένης περιοχής.

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ο καθορισμός των
αστικών περιοχών
βασίζεται στην
σύνδεση μεταξύ
ενός αστικού
πυρήνα και
περιοχών που
τον περιβάλλουν
και σχηματίζουν
μαζί του
μία ενιαία
αγορά εργασίας.

ΑΘΗΝΑ: Διοικητική=Δήμος **Μορφολογική=Πολεοδομικό Συγκρότημα**

Λειτουργική=Λειτουργική Αστική Περιοχή

• α) Η διοικητική προσέγγιση:

- Η έννοια της πόλης, στην προκείμενη περίπτωση, αναφέρεται στα όρια της διοικητικής ενότητας.
- Δηλαδή, στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, αναφέρεται στον ομώνυμο **Δήμο**, ενώ σε ελάχιστα διοικητικά συστήματα –και για τα μεγάλα αστικά κέντρα μόνο- μπορεί να αφορά μεγαλύτερες διοικητικές βαθμίδες **μητροπολιτικού χαρακτήρα**.
- Η συγκεκριμένη προσέγγιση αφορά περισσότερο την πόλη ως ένα από τα εργαλεία του κράτους για την συγκρότηση, την οργάνωση και τον έλεγχο της χώρας. Επίσης, αφορά την πόλη ως πεδίο της αστικής διακυβέρνησης.
- Τα όρια της πόλης με βάση την προσέγγιση αυτή, είναι γενικά **σταθερά μέσα στον χρόνο**, καθώς αλλάζουν κατά κανόνα μόνο με την ευκαιρία μεγάλων διοικητικών μεταρρυθμίσεων

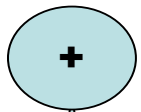
• β) Η μορφολογική προσέγγιση:

- Ο προσδιορισμός της πόλης βασίζεται στην έκταση και την **συνέχεια της δομημένης περιοχής**.
- Η προσέγγιση αυτή ανταποκρίνεται στην πόλη ως φυσικό –ή αρχιτεκτονικό- αντικείμενο.
- Τα όρια της μορφολογικής πόλης δεν χαρακτηρίζονται από την μεγάλη σταθερότητα στον χρόνο που παρουσιάζουν τα διοικητικά όρια, ιδιαίτερα στα μεγαλύτερα και στα πιο δυναμικά αστικά κέντρα.
- Και αυτό συμβαίνει τόσο με αυτήν καθαυτή την επέκταση του πολεοδομικού ιστού, όσο και μέσω ενός δευτερογενούς αποτελέσματος της επέκτασης αυτής, την προσάρτηση-συνένωση προϋπαρχόντων γειτονικών αστικών ή αγροτικών πυρήνων σε ένα ευρύτερο πολεοδομικό συγκρότημα.

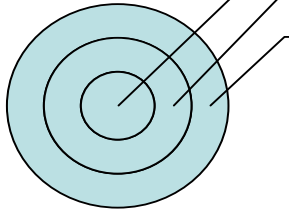
- **γ) Η λειτουργική προσέγγιση:**
- Ο προσδιορισμός της πόλης –αστικής περιοχής- βασίζεται στην σύνδεση μεταξύ ενός αστικού πυρήνα και περιοχών που τον περιβάλλουν και σχηματίζουν μαζί του μία ενιαία αγορά εργασίας, στην λεγόμενη **Λειτουργική Αστική Περιοχή**.
- Η προσέγγιση αυτή αφορά την **πόλη ως οικονομική και κοινωνική ενότητα**.
- Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, της μορφολογικής πόλης, έτσι και στις Λειτουργικές Αστικές Περιοχές, τα όρια παρουσιάζουν σημαντική ρευστότητα στον χρόνο –με γενικό κανόνα την συνεχή διεύρυνση τους

. Η διάταξη (στην χωρική κλίμακα) των ορίων που αντιστοιχούν στους τρεις ορισμούς της πόλης, με βάση τις αντίστοιχες προσεγγίσεις (διοικητική –

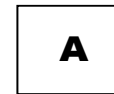
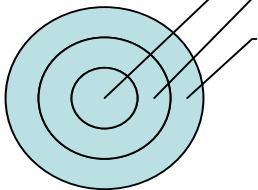
**ΜΕΓΕΘΟΣ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ
ΕΝΟΤΗΤΩΝ**

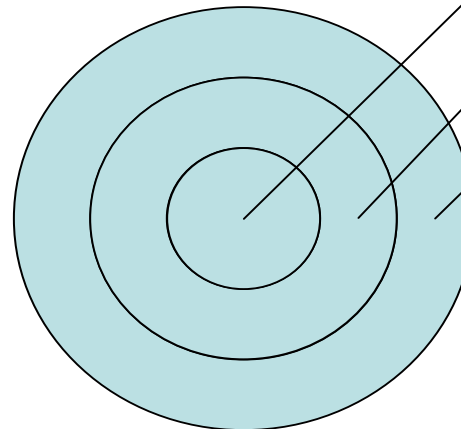
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ

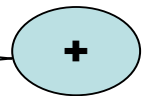
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ
ΟΡΙΣΜΟΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ
ΟΡΙΣΜΟΣ
ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟΣ
ΟΡΙΣΜΟΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ
ΟΡΙΣΜΟΣ

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΠΟΛΗΣ / ΑΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

- **Τύπος «Α»:** **Λειτουργικά όρια > Μορφολογικά όρια > Διοικητικά όρια**
- → Διοικητικές ενότητες μικρού ή μεσαίου μεγέθους (έκτασης) – Μεγάλα αστικά κέντρα
- → Αθήνα, Λισσαβόνα, Παρίσι
- **Τύπος «Β»:** **Λειτουργικά όρια > Διοικητικά όρια > Μορφολογικά όρια**
- → Διοικητικές ενότητες μικρού ή μεσαίου μεγέθους (έκτασης) – Μικρά ή μεσαία αστικά κέντρα
- → Αιάκειο (Γαλλία), Μυτιλήνη (προ Καλλικράτη!), Σόρια (Ισπανία)
- **Τύπος «Γ»:** **Διοικητικά όρια > Λειτουργικά όρια > Μορφολογικά όρια**
- → Διοικητικές ενότητες μεγάλου μεγέθους (έκτασης) – Μικρά ή μεσαία αστικά κέντρα
- → Βίσμπυ (Σουηδία), Ροβανιέμι (Φινλανδία), Τρόμσο (Νορβηγία)

- Οι **τρεις αυτοί ορισμοί** για τις πόλεις -οι αντίστοιχες σε αυτούς οριοθετήσεις και η παραγωγή στατιστικών δεδομένων που προκύπτει για τα τρία διαφορετικά χωρικά πλαίσια- είναι οπωσδήποτε οι πιο βασικοί.
- Χρειάζεται να υπάρχουν και οι 3 παράλληλα, για να καλύπτουν, με την κατάλληλη χρήση τους (επιλεκτική ή συνδυαστική), τις ανάγκες για αξιόπιστα και συγκρίσιμα δεδομένα σε ό,τι αφορά την αστικοποίηση.

- Όπως είναι διαπιστωμένο στη διεθνή βιβλιογραφία, η συγκριτική αναφορά στα πληθυσμιακά στοιχεία των αστικών κέντρων, συνοδεύεται συχνά από το **μεθοδολογικό λάθος** της **αδιάκριτης αναφοράς** στους ορισμούς που ανταποκρίνονται σε καθεμία από τις **τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις της πόλης**
- Η αρκετά κοινή αυτή μεθοδολογική αστοχία δεν ευθύνεται μόνο για την αναξιοπιστία πολλών μελετών που αναφέρονται στην πληθυσμιακή ιεραρχία των αστικών κέντρων και τις εξελίξεις σε αυτήν, αλλά είναι εξίσου συχνή στην περίπτωση μελετών που αφορούν την σύγκριση **δεδομένων** και **αστικών δεικτών** γενικότερα.

Όπως είναι φυσικό, η αδιάκριτη αναφορά σε διαφορετικούς συμβατικούς ορισμούς της πόλης –που προσδιορίζουν και διαφορετικά όρια- αποτελεί στοιχείο αδυναμίας στη συγκρισιμότητα των διαθέσιμων στατιστικών δεδομένων που αφορούν την μελέτη της αστικοποίησης –όπως φαίνεται στο παράδειγμα (πίνακα) που ακολουθεί:

4 ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ 6 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΟΥ ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟ 1991, ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΗΝ ΧΡΗΣΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ (ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ):

Πηγή: UN-Habitat 1996 – Πίνακες του A.G. Champion]

Διοικητική περιοχή (Local Authority District)	Πολεοδομικό Συγκρότημα (Main built-up area)	Αστική περιοχή (Urban Region)	Μητροπολιτική περιοχή (Metropolitan region)
Μπέρμιγχαμ 961	Λονδίνο 6.669	Λονδίνο 7.380	Λονδίνο 12.530
Λήντς 681	Μπέρμιγχαμ 1.121	Μπέρμιγχαμ 1.363	Μπέρμιγχαμ 2.906
Γλασκώβη 663	Μάντσεστερ 915	Γλασκώβη 1.071	Μάντσεστερ 2.809
Σέφηλντ 501	Γλασκώβη 786	Μάντσεστερ 1.044	Λίβερπουλ 2.096
Λίβερπουλ 453	Λίβερπουλ 621	Νιούκαστλ 901	Γλασκώβη 1.705
Εδιμβούργο 419	Νιούκαστλ 504	Λίβερπουλ 831	Νιούκαστλ 1.342

- Όμως, «παράπλευρη» -αλλά σημαντικότερη- επίπτωση της μεθοδολογικής αυτής αδυναμίας, είναι ότι καθιστά **προβληματική** –και σε πολλές περιπτώσεις απολύτως αναξιόπιστη- όχι μόνο την συγκριτική μελέτη της αστικοποίησης αλλά **την σύγκριση δεδομένων και αστικών δεικτών γενικότερα.**

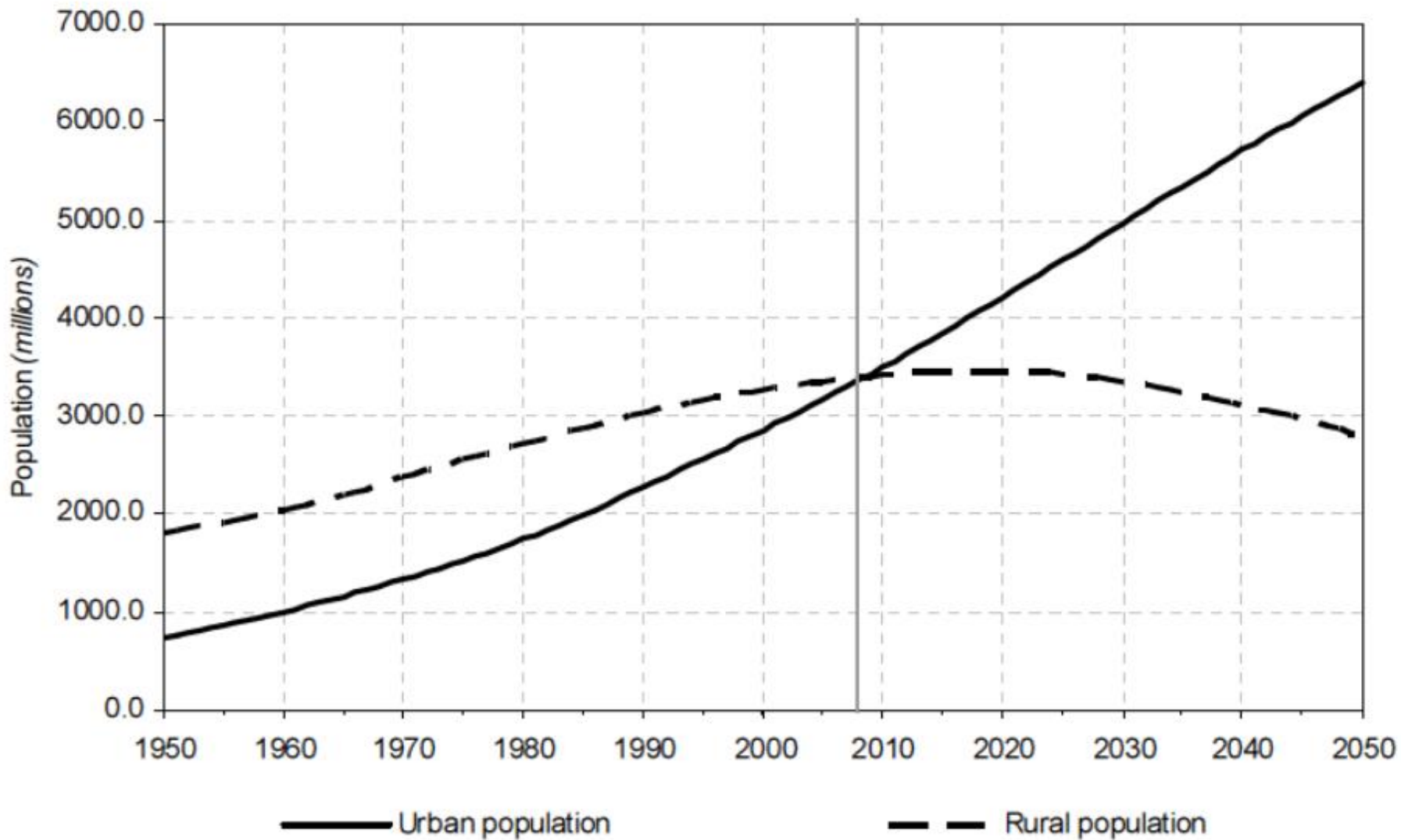
Πράγματι, όλοι οι **αστικοί δείκτες** (οικονομικοί, κοινωνικοί, περιβαλλοντικοί κ.λ.π.) παρουσιάζουν μεγάλη διαφοροποίηση ανάλογα με τον προσδιορισμό των ορίων της πόλης.

- *(Είναι, παραδείγματος χάριν, φυσικό, η ενσωμάτωση της Ντίσνεϋλαντ στα όρια του Παρισιού να διαφοροποιεί σημαντικά το τουριστικό εισόδημα της πόλης ή, η ενσωμάτωση των διεθνών Αερολιμένων στην πόλη του Λονδίνου να εμφανίζει έναν πολύ μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών για την πόλη).*

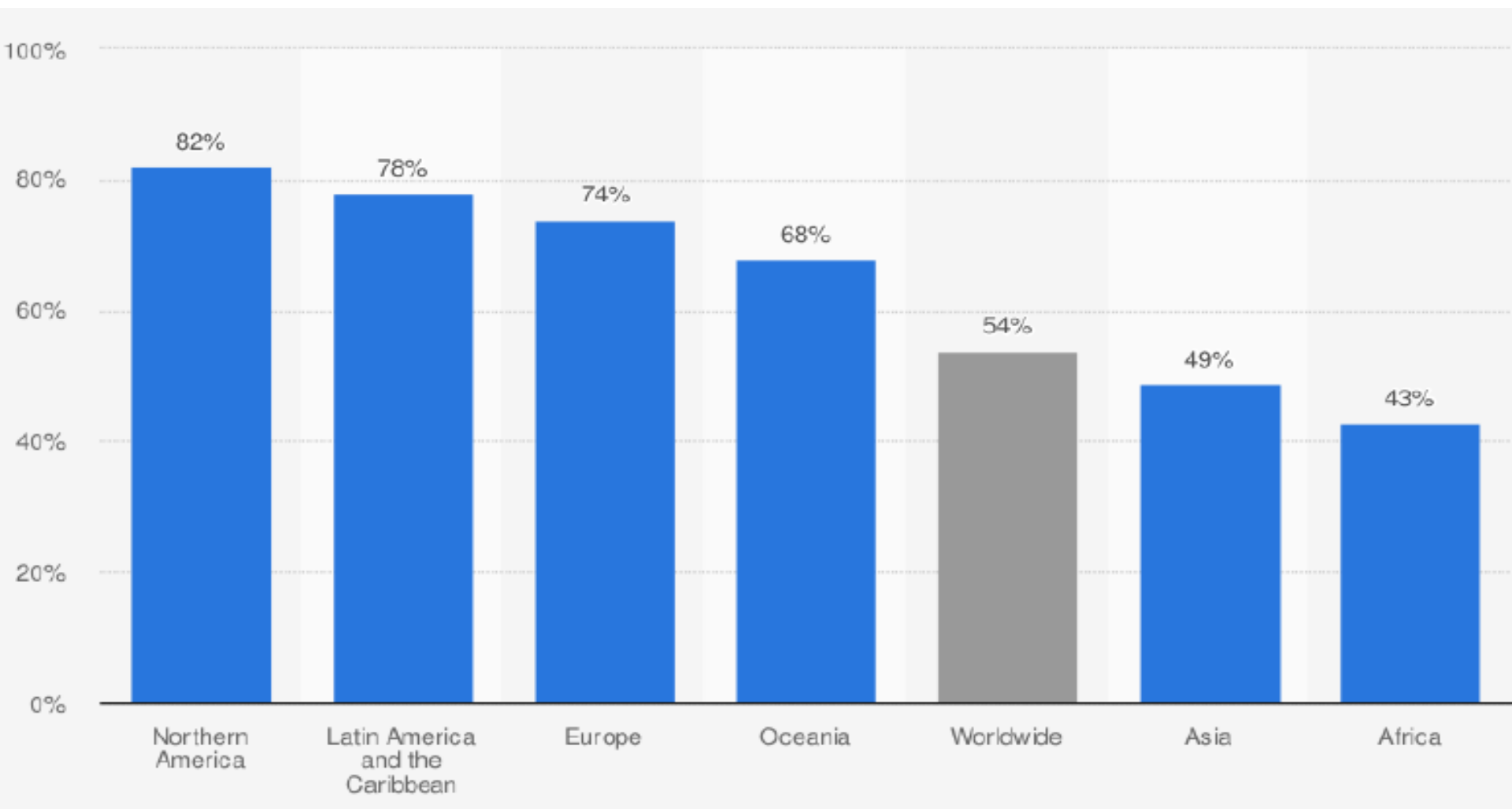
Αστικοποίηση (Urbanisation)

- **Αστικοποίηση** είναι η αύξηση του ποσοστού των ανθρώπων που διαμένουν στις πόλεις.
- **Δείκτης αστικοποίησης**
$$u = \frac{U}{P} \cdot 100$$
- Ο δείκτης αστικοποίησης εκφράζει τον αστικό πληθυσμό (U) ως ποσοστό % επί του συνολικού πληθυσμού (P).
- Η αστικοποίηση συμβαίνει εξαιτίας της μετακίνησης του πληθυσμού από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές.
- Η διαδικασία της αστικοποίησης συνήθως βρίσκεται σε εξέλιξη όταν μία χώρα είναι ακόμα αναπτυσσόμενη.

- 1. Περίπου **54%** του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε αστικές περιοχές σήμερα, ποσοστό το οποίο προβλέπεται να ανέλθει στο **66%** μέχρι το **2050**
-
- 2. Ο πληθυσμός των αστικών κέντρων ανήλθε στα **3,9 δισεκατομμύρια άτομα το 2014**, από τα **746 εκατομμύρια το 1950**, σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη
-
- 3. Οι πόλεις μπορεί να αποτελούν τόπο κατοικίας για αυξανόμενο αριθμό ατόμων, ωστόσο καλύπτουν ακόμα λιγότερο από **1%** της επιφάνειας της γης
-
- 4. Σήμερα υπάρχουν **28** μεγα-πόλεις (με πληθυσμό πάνω από **10** εκατομμύρια η καθεμιά), σε σύγκριση με τις μόλις **10** μεγα-πόλεις που υπήρχαν το **1990**

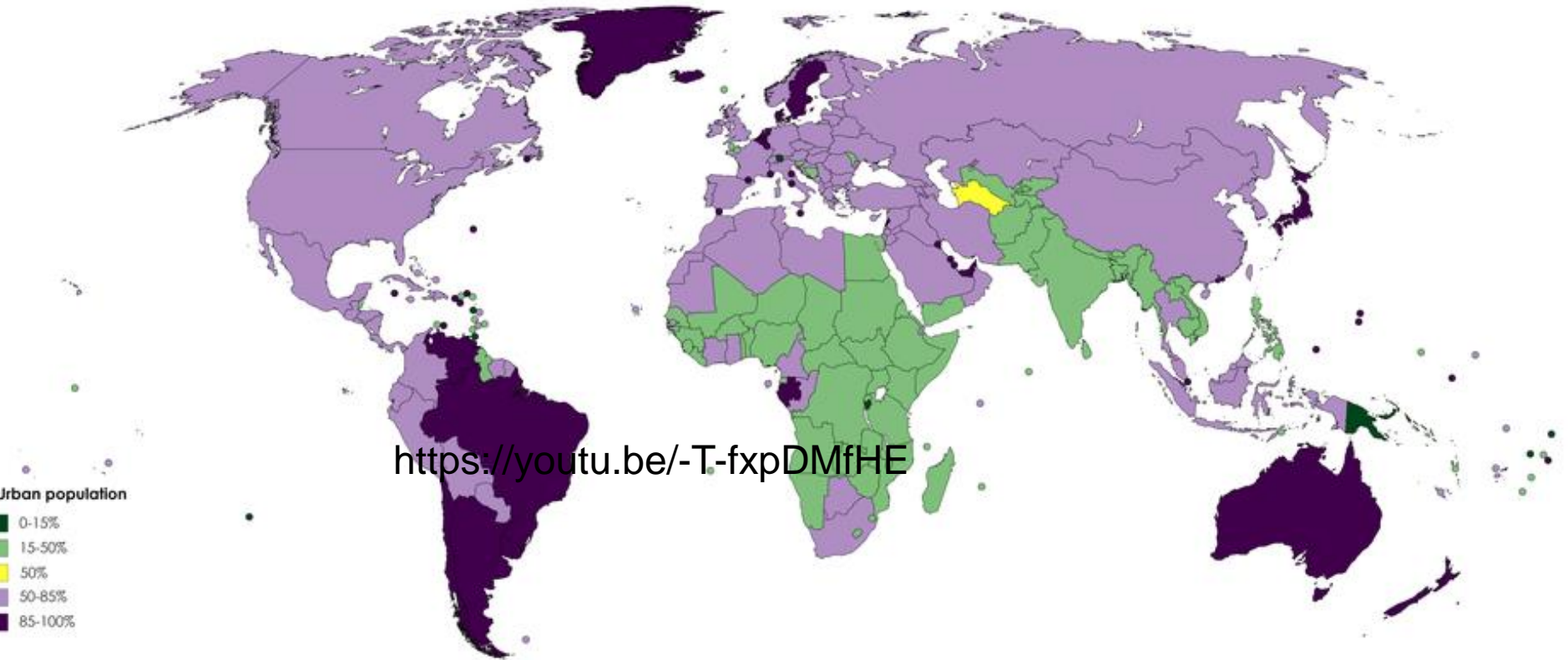

ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΝΑ ΗΠΕΙΡΟ Το 2019

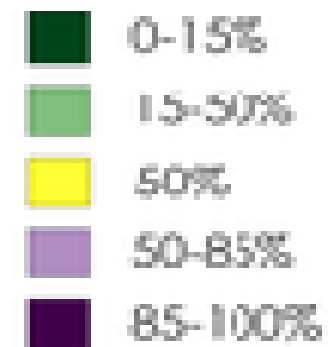

• ΠΗΓΗ : ΟΗΕ, 2019

Αστικοποίηση ανά χώρα - 2018

Created with mapchart.net ©

οι Μεγα-πόλεις

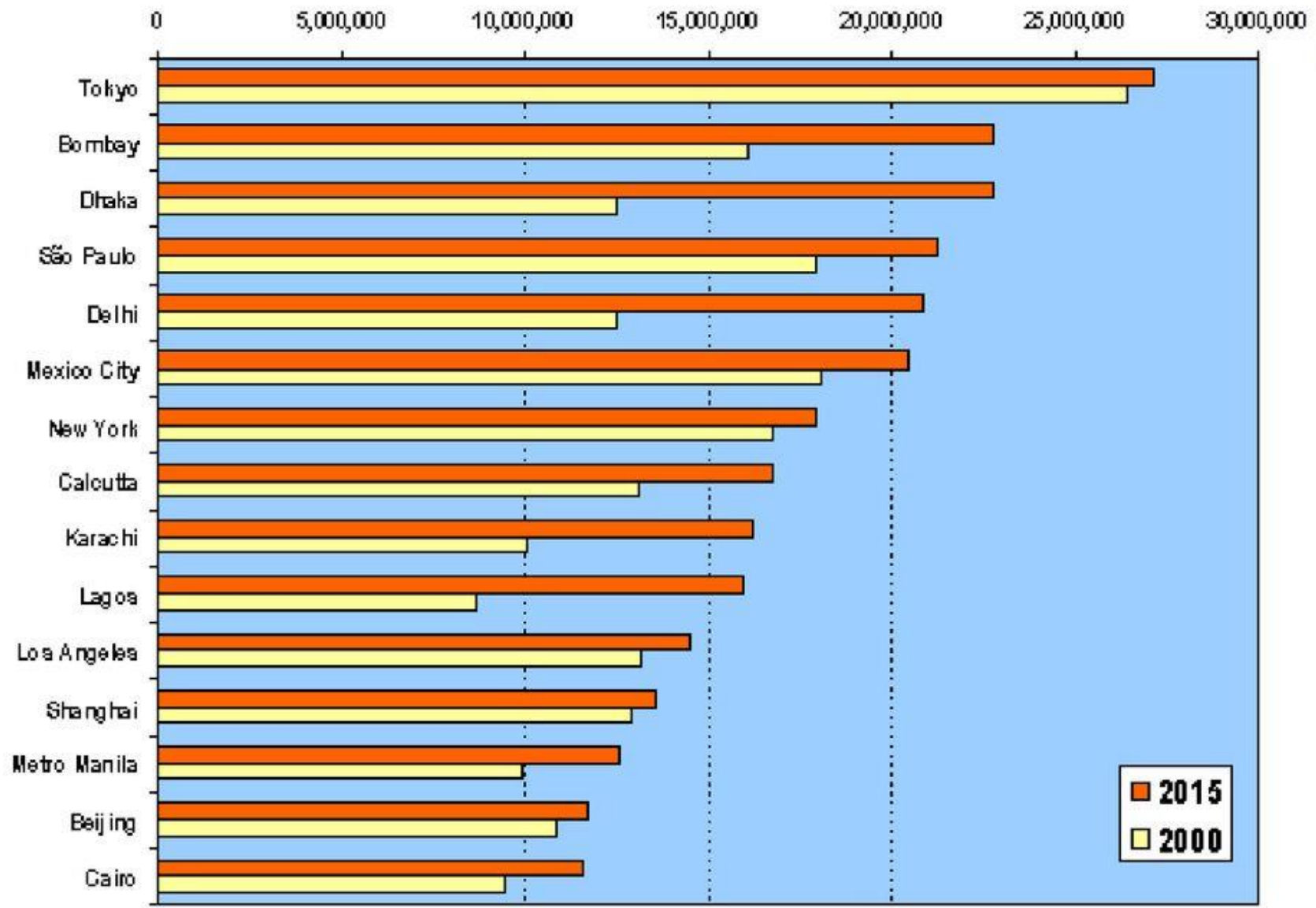

οι Μεγα-πόλεις

Megacities

= πόλεις > των 10.000.000 κατοίκων

Largest Cities in The World

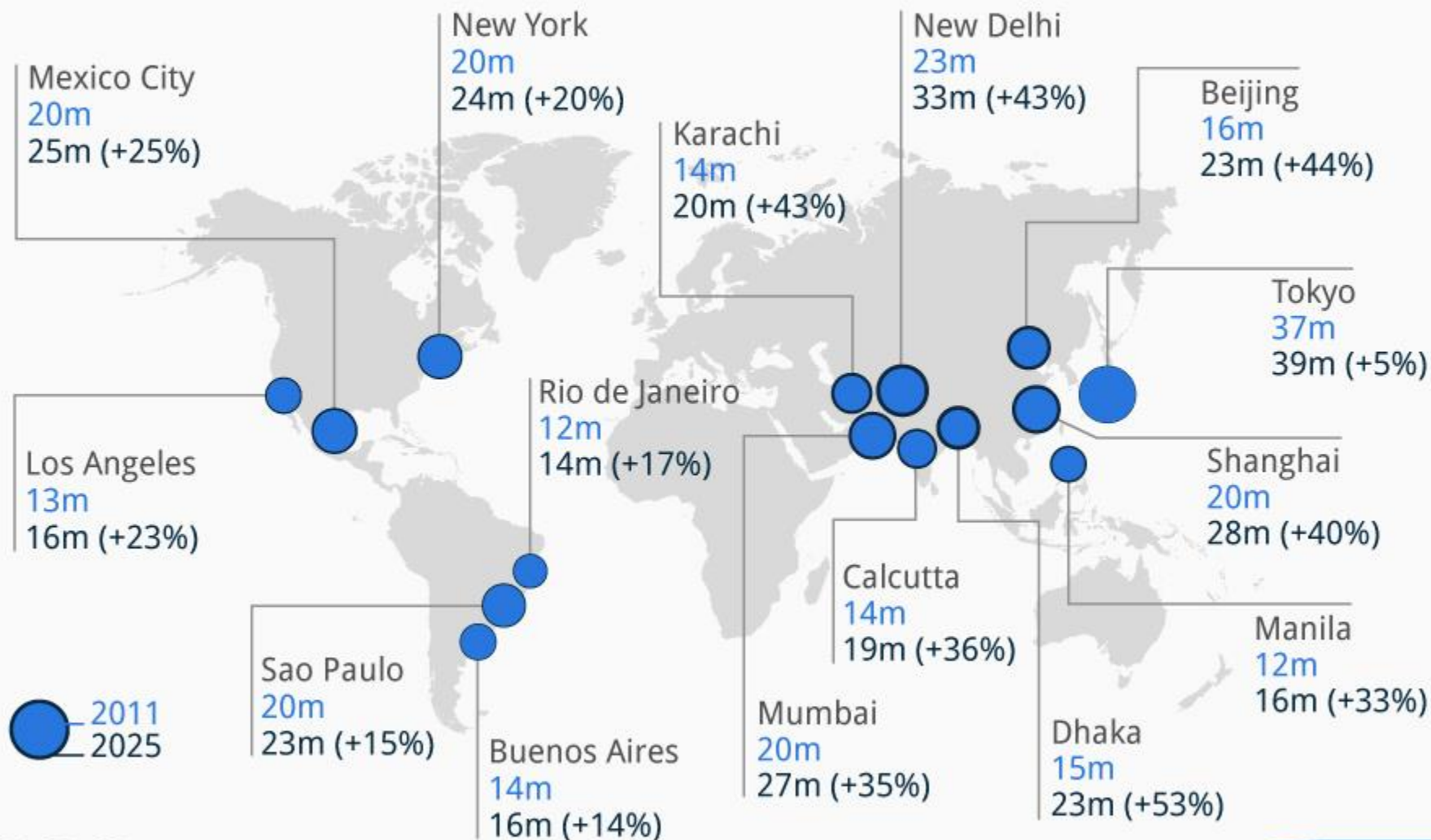
MEGACITIES WITH A POPULATION OF MORE THAN TEN MILLION IN 2015

Tokyo	26.4	Shanghai	14.6
Mumbai (Bombay)	26.1	Los Angeles	14.1
Lagos	23.2	Buenos Aires	14.1
Dhaka	21.1	Cairo	13.8
São Paulo	20.4	Istanbul	12.5
Karachi	19.2	Beijing	12.3
Mexico City	19.2	Rio de Janeiro	11.9
New York	17.4	Osaka	11.0
Jakarta	17.3	Tianjin	10.7
Calcutta	17.3	Hyderabad	10.5
Delhi	16.8	Bangkok	10.1
Metro Manila	14.8		Population in millions

Source: UN-Habitat, www.unhabitat.org

The World's Megacities Are Set for Major Growth

Population growth of the world's top 15 megacities (millions, 2011-2025)

- **ΑΣΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ: 3 κατηγορίες θεωρήσεων**
- → περιγραφικές θεωρήσεις
- Αναγνώριση και περιγραφή της εσωτερικής δομής των αστικών περιοχών, διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα σε αυτές, σχέσεις μεταξύ αστικών περιοχών
- → ερμηνευτικές θεωρήσεις
- Εξετάζουν τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους τα άτομα αντιλαμβάνονται και αντιδρούν σε αυτά τα πρότυπα και τις διαδικασίες
- → επεξηγηματικές προσεγγίσεις
- Προσπαθούν να αναζητήσουν τις ρίζες των προτύπων και των διεργασιών

